

UNELE PRECIZĂRI CU REFERIRE LA STATUTUL INSTITUȚIILOR MONASTICE DIN SPAȚIUL PRUTO-NISTREAN ÎN SECOLELE XIX-XX

Ioan MOȘNEGUȚU

Universitatea de Stat din Moldova

În acest articol ne-am propus să analizăm statutul și evoluția monahismului ortodox din spațiul pruto-nistrean în secolele XIX–XX, un accent deosebit fiind pus pe evoluția lui în perioada țaristă și în cea sovietică. Aceasta s-a făcut intenționat, pentru a avea posibilitatea de a compara situația acestui segment din viața spirituală în segmentul geografic nominalizat.

Cuvinte-cheie: *mănăstiri, schituri, Basarabia, Republica Moldova, călugări, viață monahală.*

SOME CONSIDERATION CONCERNING THE STATUS OF THE MONASTIC INSTITUTIONS IN THE PRUT-DNIESTER XIX-XX CENTURIES

In the following article we intend to go over the status under which the Orthodox monasticism evaluated in the Prut-Dniester in the XIX–XX, a special emphasis during the Tsarist and Soviet regimes. This was not a coincidence, but to have a situation comparable to that segment of the spiritual life of the nominated geographic region.

Keywords: *monasteries, hermitages, Bessarabia, Moldova, religious, monastic life.*

În una dintre primele lucrări cu caracter academic publicate de ilustrul om politic și savant Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae* [1], acesta ne informa că la începutul secolului al XVIII-lea în Țara Moldovei erau peste 200 de mănăstiri și tot atâtea metohuri, care, conform estimărilor cercetătorului Vlad Ghimp, cuprindeau în total aproape 460 de mănăstiri și schituri. Conform afirmațiilor făcute de cel din urmă, multe din ele prezente, desigur, și în partea de răsărit a țării, adică în Basarabia. Cu toate acestea, se impune precizarea referitor la datele înaintate de către domnul cărturar moldovean. Prin termenul „mănăstiri” dânsul înțelegea, cu siguranță, mănăstiri propriu-zise, schituri și chilii sihăstrești înregistrate pe tot cuprinsul țării, iar prin noțiunea de metohuri nu trebuie să înțelegem așezăminte monahale, în adevăratul sens al cuvântului, ci acele bunuri, moșii, odăi, cășle, case, dughene etc. pe care le stăpâneau mănăstirile în diferite regiuni ale țării.

Date sigure referitoare la mănăstirile și schiturile aflate pe teritoriul Țării Moldovei, atât locale, cât și închinete, obținem din statisticile întocmite la începutul secolului al XIX-lea (în perioada războiului ruso-turc 1806-1812) de către autoritățile ecleziastice conduse de mitropolitul și exarhul Gavriil Bănulescu Bodoni, în anul 1809. Conform acestora, în Țara Moldovei situația privind mănăstirile și schiturile era următoarea: din informațiile prezentate de către episcopul Meletie a Hușilor, în eparhia sa erau 13 schituri de monahi și 2 schituri de maice, în eparhia Romanului – 7 mănăstiri de monahi, 62 de schituri și 4 schituri de maice, iar în eparhia Mitropoliei – 10 mănăstiri de bărbați, 46 schituri de monahi, 2 mănăstiri de maice, 9 schituri de maice. Adică, în total în subordinea autorităților eparhiale erau 17 mănăstiri și 121 de schituri de călugări, 2 mănăstiri și 15 schituri de maice [2, f. 37-38].

De menționat că în anul 1809 în cuprinsul Țării Moldovei erau 37 de mănăstiri și 10 schituri închinete la locurile sfinte [2, f. 36.]. Potrivit datelor pentru anul 1809, erau peste 200 de mănăstiri și schituri, atât locale, cât și închinete. Însă, în rândul locașurilor monahale înregistrate din această statistică lipsesc informațiile cu privire la așezămintele monahale din fosta eparhie de Rădăuți, care după anexarea în 1775 la Imperiul Habsburgic a fost ridicată, începând cu anul 1782, la rangul de Mitropolie a Bucovinei.

De asemenea, trebuie să avem în vedere că datele cu privire la numărul mănăstirilor și schiturilor din Moldova de până la 1812 nu totdeauna sunt constante. Motivul este că în această perioadă în spațiul românesc deseori erau create schituri, chilii care activau scurt timp, adică atâta timp în decursul căruia în fruntea așezământului se afla persoana sau starețul care reușise să convingă pe stăpânul moșiei pe care era târnosit să susțină așezământul, sau atâta timp cât așezământul dispunea de resurse materiale minime pentru întreținerea obștei călugărilor ce trăiau în aceste lăcașuri. Spre exemplu, conform datelor prezentate de Șt. Berechet în monografia *Basarabia* cu privire la schiturile și mănăstirile care au fost fondate pe teritoriul acestei provincii până la 1812, situația era următoarea: 1) mănăstiri ctitorii domnești 3 – Vărzărești, Căpriană și Sf. Nicolae din Chilia, 2) ... mănăstiri de călugări ctitorii boierești, 7 mănăstiri de maice. Din datele prezentate de acest autor

constatăm că în spațiul dintre Prut și Nistru la diferite etape de timp au existat încă 21 de schituri, deși, conform datelor adunate de către S.Ciocanu, în ultima perioadă de timp numărul așezămintelor monahale dispărute este mult mai mare.

Dezvoltarea monahismului în Țara Moldovei și, în speță, în întreg spațiul românesc în perioada secolelor XVIII–XIX s-a produs sub impactul mișcării paisianiste inițiate de către arhimandritul Paisie Velicicovski de la Neamț, care a pus bazele unei noi perspective în viața monahală, promovând concepția vieții de obște, fapt ce a permis creșterea numărului de călugări în spațiul românesc. Viziunea paisianistă asupra monahismului s-a format pe teritoriul principatelor române, îmbinând cu succes unele tendințe inițiate de Dimitrie de Rostov, de Vasile de la Poiana Mărului și specificul vieții monahale athonite.

Dacă până la 1812 în spațiul dintre Nistru și Prut al Țării Moldovei existau doar două mănăstiri și schituri aflate pe moșiile închinat către mănăstirile din Moldova și de la locurile sfinte, includerea acestui teritoriu în componența Imperiului Rus a permis ridicarea celei mai mari părți a schiturilor existente la rangul de mănăstiri, cum ar fi cazul mănăstirilor Dobrușa, Hârbovăț, Hârjăuca, Hirova, Răciula, Suruceni etc. Ridicarea acestor așezăminte la rangul de mănăstiri s-a datorat mai multor factori:

1) politicii imperiale țariste față de stăpânii de moși aflați peste hotare. Această politică i-a făcut pe stăpânii de moși, în speță ai așezămintelor monahale, să dezvolte structuri care ar permite o mai bună administrare și gestionare a veniturilor, de asemenea politica restrictivă a Rusiei față de trecerea Prutului a permis dezvoltarea așezămintelor monahale din regiune și ridicarea gradului lor;

2) existența la Chișinău a unui centru eparhial a facilitat dezvoltarea în provincie a unui sistem mai bine organizat în domeniul monahal;

3) dacă în perioadele anterioare anului 1812 teritoriul dintre Nistru și Prut era cel mai des vizat de incursiunile militare ale statelor din Răsărit, introducerea acestui teritoriu în componența Imperiului Rus, care la sfârșitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea a atins apogeul expansiunii sale teritoriale, a permis crearea în regiune a unei relative stabilități care a oferit posibilitatea dezvoltării în regiune a structurilor ecleziastice, fiind construite edificii mai solide, renunțându-se treptat la materialele tradiționale lemnul și pământul, utilizându-se pe larg piatra și cărămida. Astfel, în decursul secolului al XIX-lea – începutul secolului XX se observă un proces de edificare a clădirilor din aceste materiale.

Trebuie să recunoaștem că în perioada țaristă monahismul din Basarabia a cunoscut un moment de avânt*, datorat în primul rând faptului că locuitorii provinciei, care în perioadele anterioare anului 1812 efectuau pelerinaje către renumitele centre monastice din dreapta Prutului, după ce au fost introduse restricțiile din partea Rusiei privind circulația persoanelor de pe cele două maluri ale Prutului au contribuit la sporirea rolului așezămintelor monastice din Basarabia.

De asemenea, trebuie să menționăm că pe parcursul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea mănăstirile au jucat un rol distinct în conservarea valorilor și tradițiilor locale. Astfel, dacă preoții de mir erau mai ușor influențați de politicile duse de ierarhia bisericească, în speță începând cu mijlocul secolului al XIX-lea, cei care trăiau în mănăstiri erau mai puțin influențabili, deoarece majoritatea din ei, renunțând la cele lumești, au contribuit, deseori involuntar, la conservarea specificului național.

De o importanță deosebită pentru a înțelege caracterul monahismului din Basarabia în secolul al XIX-lea sunt informațiile arhimandritului Tihon, pe care le extragem din *Instrucțiunile cu privire la comportamentul pe care urmează să-l aibă egumenii ruși, îndeosebi cei sosiți din Rusia, în mănăstirile basarabene* [5, p.430-439], întocmite pe timp când acesta trăia la mănăstirea Hâncu, adresate arhiepiscopului Antim la 2 februarie 1859. În cadrul acestei note autorul menționa: „Din 11 mănăstiri basarabene de călugări (cu excepția așa-numitelor mănăstiri închinat Căpriană și Condrița), doar în cinci egumenii sunt moldoveni, și anume: la Hârjăuca, Hâncu, Suruceni, Țigănești și Saharna, în celelate șase de la Hârbovăț, Frumoasa, Curchi, Dobrușa, Jabca și Calarașeuca egumenii sunt ruși de naționalitate. De asemenea, toți blagocinii mănăstirilor de aici

* În susținerea acestei idei vine și studiul lui Veceaslav Ciorba, cu privire la evoluția Bisericii Ortodoxe din Basarabia în perioada stăpânirii țariste, în cadrul căruia autorul constată: „Sub aspect economic, pe parcursul perioadei 1812-1918 aproape toate mănăstirile au cunoscut o perioadă relativă de înflorire. Au fost ridicate biserici noi – unele adevărate monumente arhitectonice: <...>. Au fost construite, de asemenea, clădiri auxiliare (birouri administrative, chilii, trapeze etc.), s-au făcut amenajări teritoriale, s-au îmbunătățit condițiile de trai, s-au extins domeniile (V.Ciorba. Istoria Bisericii Basarabene între 1924-1989. În: Tratatul de pace de la București din 1812. 200 de ani de la anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus: Materialele conferinței internaționale, Chișinău, 26-28 aprilie 2012. Chișinău: Pontos, 2012, p.227.)

sunt la fel ruși." Această scurtă retrospectivă făcută de către autorul demersului este destul de elocventă, pentru a înțelege situația reală privind politica promovată de Imperiului Rus față de așezămintele monahale din provinciile anexate.

Suplimentar la cele de mai sus, arhimandritul Tihon indica o serie de avantaje pe care le aveau egumenii de origine rusă. El menționa că „egumenilor ruși le-au revenit mănăstirile relativ bine asigurate cu resurse, excepție făcând mănăstirea Hârjăuca (care la acel moment era condusă de un egumen de origine română – *n.n.*)”. În temeiul celor expuse, Tihon enunță motivele acestor avantaje, notând: „Este de înțeles că acest lucru afectează spiritul național și nu poate fi bine primit de către majoritatea călugărilor de aici.” Din această afirmație reiese clar că la mijlocul secolului al XIX-lea în rândul călugărilor basarabeni se contura o stare de nemulțumire față de politica dusă de către autoritățile eparhiale față de mănăstiri, numind în fruntea celor mai înzestrate egumeni de origine rusă, nu din rândul celor locali. Deși autorul acestei Instrucțiuni dă mai jos o explicație pe marginea politicii duse de autoritățile eparhiale cu privire la desemnarea în fruntea mănăstirilor basarabene a egumenilor ruși, motivul fiind faptul că aceștia „pot fi imparțiali în controlul față de obștile locale, să manifeste o simpatie redusă față de obiceiurile locale”, ceea ce, se poate de presupus, nu era agreat de administrația eparhială.

Evidențiind avantajele, Tihon trece la înșiruirea obligațiilor pe care urmau să le aibă egumenii ruși, cum ar fi: 1) să se bucure și să se străduie să fie la înălțimea așteptărilor, pe care le oferă aceste avantaje; 2) una din obligațiile majore ale acestora este să țină cont de onoarea Rusiei și să nu o denigreze prin vicii și fapte rele, ei urmând să se comporte rațional, cuviincios și corect; 3) iar, conștientizând nemulțumirile pe care le manifestă călugării de aici, egumenii ruși trebuie să țină minte de Legea Domnului nostru Hristos – de a nu răspunde la rău cu rău, ci, din contra, trebuie să se manifeste prin binevoiență, cu strădanie să muncească pentru cei subordonați și față de cei din jur și să nu caute doar beneficiul lor propriu.

Descriind situația din Basarabia, acesta nota: „Întrucât Basarabia în mare este o țară deosebită față de Rusia și deoarece în mănăstirile de aici alții sunt oamenii, altele sunt tradițiile, se duce o altă gospodărie, egumenilor ruși nu le va fi în plus să cunoască învățăturile pe care le poate oferi un om cu experiență cu privire la modul cum să se comporte în mănăstirile ce le diriguiesc.” Drept urmare, la cele expuse arhimandritul Tihon adăuga următoarele nevoi și obligații de care urmau să țină seama egumenii ruși nominalizați în fruntea mănăstirilor basarabene, cum ar fi:

- 1) necesitatea și obligația de a cunoaște limba moldovenească;
- 2) să manifeste o atenție deosebită față de locuitori;
- 3) nevoia, obligația și beneficiul de a înțelege specificul gospodăriei (mănăstirești locale – *n.n.*) și să se preocupe personal de ea;
- 4) nevoia și obligația de a se feri de viciul beției;
- 5) să fie atenți în raport cu femeile;
- 6) sunt obligați de a se feri de simonie;
- 7) sunt obligați să evite dorința de a se înavuți ușor;
- 8) în cele din urmă, obligația de a fi educați și de a cunoaște cele sfinte.

Bineînțeles, aceste învățături erau îndreptate spre o mai bună orânduire a activității mănăstirilor conduse de egumeni ruși; totodată, ele reflectau unele realități pe care a avut să le cunoască autorul activând în calitate de rector al Seminarului teologic, egumen al mănăstirii Curchi, funcții pe care le-a abandonat din cauza viciilor sale. Cele expuse în aceste Instrucțiuni redau elocvent situația de fapt a monahismului basarabean în perioada țaristă.

O etapă aparte în dezvoltarea monahismului basarabean începe cu anii '60 ai secolului al XIX-lea, din momentul întemeierii mănăstirii Noul Neamț, care a devenit o lavră cu o influență deosebită în spațiul dintre Nistru și Prut și chiar în stânga Nistrului.

În perioada interbelică așezămintele monastice din Basarabia au avut de suferit unele schimbări esențiale, în speță după 1919, odată cu implementarea reformei agrare din perioada interbelică, mănăstirile fiind lipsite de un număr mare de suprafețe agricole, de fondul forestier care a fost trecut la stat. Cu toate acestea, introducerea administrației române în Basarabia nu a împiedicat creșterea numărului de monahi și al mănăstirilor și schiturilor din regiune. În perioada interbelică mănăstiri precum Noul Neamț, Hârbovăț, Căpriană etc. au cunoscut o dezvoltare spirituală deosebită, datorată susținerii pe care o aveau aceste așezăminte de la locuitori și de la instituțiile statului.

Imediat după cel de-al Doilea Război Mondial în RSSM se declanșează o politică dură împotriva bisericii și a mănăstirilor. În anul 1949 a fost elaborat un proiect cu privire la închiderea mănăstirilor [3, p.113-114]. Întocmirea acestuia a fost precedată de o adresă din partea secretarului CC al PC(b) din Moldova N.Kovali către secretarul CC al PC(b) din URSS Gh.Malencov, prin care informa că, în rezultatul acțiunilor antireligioase promovate de autorități și de activul de partid, la data de 1 iulie 1949 din 617 biserici existente în anul 1945 au rămas active 567, iar mănăstiri din 25 au rămas 20 [3,p.112]. În același context menționa: „În legătură cu faptul că mănăstirile sunt cele mai periculoase structuri care contribuie la propagarea fanatismului religios și a obscurantismului, servind ca baze pentru secta inochentiștilor, că sunt într-o strânsă legătură cu populația din împrejurimi, că sunt posesoare a unor gospodării considerabile, pentru a căror întreținere exploatează în forme camuflate populația rurală săracă, iar înșiși călugării sunt în număr mare bolnavi de boli venerice, ceea ce pune în pericol sănătatea oamenilor muncii, vă rugăm, Gheorghii Maximilianovici, să ne permiteți:

a) să reducem în decursul anului 1949 numărul mănăstirilor. Să închidem următoarele mănăstiri: Căpriană, Hârjeuca, Hâncu, Dobrușa, Zloți – mănăstiri de călugări, și Calarășăuca, Gavorskii (a se citi Tabăra – *n.n.*), Hirova și Vărzărești – mănăstiri de maice.

b) mănăstirile să fie impuse la plata impozitului pe venitul obținut *de facto* din producția agricolă și pe alte forme de venit, și nu în baza normelor stabilite asupra veniturilor” [3, p.112].

Drept urmare, președintele Sovietului de Miniștri al RSSM aprobă proiectul cu privire la măsurile ce urmau să fie întreprinse de autoritățile statului și de partid referitor la inițierea procesului de închidere a așezămintelor monahale din republică, în special cu referire la mănăstirile Căpriană, Hârjăuca, Hâncu, Suruceni și Zloți [3, p.113-114].

Deși încă la sfârșitul anilor '40 – începutul anilor '50 ai secolului XX autoritățile sovietice doreau să întreprindă acțiuni concrete îndreptate contra mănăstirilor, totuși acestea vor obține în acest sens succese abia la sfârșitul anilor '50. În ultimii ani de conducere ai lui Stalin și în primii ani după decesul acestuia politica antireligioasă, comparativ cu anii de până la război și după 1958, o putem considera drept moderată, ceea ce a permis autorităților sovietice să sesizeze la sfârșitul anului 1957 o revitalizare a Bisericii Ortodoxe, a cărei influență în societate creștea. Anul 1958 a reprezentat punctul crucial în politica antireligioasă a statului sovietic, în speță promovată în RSSM.

De o importanță majoră pentru clarificarea problemei cu privire la închiderea mănăstirilor sunt rapoartele lunare, trimestriale, semestriale și anuale ale împuternicitului adresate Comitetului pentru Biserica Ortodoxă Rusă din URSS [4]*.

Spre exemplu, în raportul pentru primul semestru al anului 1957 P.Romenski menționa următoarele date despre mănăstirile din RSSM:

„Călugării și călugărițele mănăstirilor locale desfășoară prin sate în rândul credincioșilor necunoscători racolarea de persoane noi în calitate de poslușnici (pentru ascultare), în mare parte din rândul tineretului.

De exemplu, în primul semestru al anului 1957 în mănăstiri au intrat doar 14 persoane...

Din cele 14 persoane intrate în mănăstiri, 9 persoane sunt tineri (4 de sex masculin și 5 fete) cu vârsta cuprinsă între 18 și 26 de ani” [3, p.128].

Asemenea informații nemulțumeau autoritățile sovietice, în cele din urmă P.Romenski fiind înlocuit cu Oleinic.

Problema mănăstirilor din RSSM a fost discutată la ședința din 23 ianuarie 1959 a biroului CC al PCM [3, p.140-142]. În cadrul acestor dezbateri s-a constatat că:

„În RSSM există în prezent 15 mănăstiri active, inclusiv 7 de bărbați și 8 de femei, în care locuiesc 1436 de persoane.

Mănăstirile au acum în folosință 543,73 hectare de pământ, inclusiv 221,14 ha de pământ arabil, 52,55 ha de livezi, 48,35 ha de vie. Fiecărui călugăr îi revine în medie câte 0,8 hectare de terenuri agricole.

În ultimii ani mănăstirile și-au intensificat considerabil activitatea, mai ales cea gospodărească. Din 1954 până în 1957 veniturile lor de pe urma gospodăriei au sporit aproape de trei ori. Aceasta a dat posibilitate

* Pentru a lua cunoștință de rapoartele prezentate de către împuternicitul cu afaceri al Bisericii Ortodoxe Ruse de pe lângă Sovietul de Miniștri al URSS, a se vedea: В.Пассат. *Православие в Молдавии: власть, церковь, верующие*. Том 1 (1940-1953). Москва: Росспэн, 2009; Том 2 (1954-1960); Москва, 2010.

mănăstirilor să amelioreze în mare măsură condițiile de trai ale călugărilor, să efectueze lucrări capitale de restaurare și împodobire a bisericilor și clădirilor de locuit, să procure mașini agricole complexe.

Mănăstirile îi exploatează în mare parte pe colhoznici prin diferite forme camuflate (munca cu ziua, pentru diverse produse alimentare, pentru folosirea animalelor de tracțiune, sub pretextul unor servicii religioase). Afară de aceasta, călugărițele de la mănăstirile de femei exploatează copiii de vârstă fragedă, dându-i drept poslușnici.

Pentru a pune capăt extinderii gospodăriilor mănăstirești, pentru a limita activitatea bisericească și gospodărească a mănăstirilor și pentru a diminua influența lor asupra populației, în baza hotărârilor Consiliului de Miniștri al URSS din 16 octombrie 1958 „Cu privire la mănăstirile din URSS”, nr.1159, și „Cu privire la impunerea veniturilor întreprinderilor din cadrul direcțiilor eparhiale, precum și a veniturilor mănăstirești”, nr.1160, Biroul CC al PC al RSSM hotărăște:

1. Consiliul de Miniștri al RSS Moldovenești va propune Consiliului de Miniștri al URSS reducerea numărului de mănăstiri din RSS Moldovenească și închiderea ulterioară a tuturor mănăstirilor.

Pământurile, casele de locuit, construcțiile auxiliare, lăcașurile bisericești ale mănăstirilor închise vor fi date în primire organelor de învățământ și de ocrotire a sănătății, pentru a deschide în baza lor case de odihnă, sanatorii, case de copii, grădinițe de copii, școli-internat, instituții curative, precum și pentru a fi folosite de colhozuri.

2. Organele de partid, sovietice, sindicale, comsomoliste vor fi obligate să acorde ajutor tuturor călugărilor și călugărițelor care își vor exprima dorința de a se reîntoarce la viață activă, pentru plasarea lor în câmpul muncii prin atragerea acestora în colhozuri ori prin încadrare în diferite întreprinderi.

Secția de propagandă și agitație a CC al PC al Moldovei și comitetele raionale de partid vor fi obligate să explice populației, mai ales din raioanele pe ale căror teritorii sunt situate mănăstirile, necesitatea desființării mănăstirilor, care constituie focare ale inculturii și obscurantismului, fiind folosite în multe cazuri de către călugări în scopul îmbogățirii personale și pentru a duce o viață în huzur prin exploatarea pământurilor de stat și a muncii colhoznicilor.

Împuternicitul pentru problemele Bisericii Ortodoxe Ruse de pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS va aduce la cunoștința direcției eparhiale că toți călugării din mănăstirile desființate pot trece în celelalte mănăstiri.

3. Vor fi reduse la minimum suprafețele loturilor de pământ ale mănăstirilor active, stabilindu-se o normă de 0,10 hectare pentru un călugăr.

Exproprierea surplusurilor de pământ de la mănăstiri se va face astfel încât să fie confiscate terenurile care aduc cele mai mari venituri: livezile, viile ș.a.

4. Mănăstirilor li se va interzice să folosească în gospodăriile lor orice formă de muncă salariată.

5. Pe viitor, mănăstirile vor achita arenda către stat pentru toate clădirile de locuit, construcțiile auxiliare gospodărești și altele care se află în folosința lor în baza unor contracte încheiate între mănăstiri și comitetele executive raionale și orașanești ale sovietelor de deputați ai oamenilor muncii” [3, p.140-142].

Drept urmare a acestei ședințe, la 18 februarie 1959 Sovietul de Miniștri al RSSM a adoptat hotărârea nr.69 cu privire la mănăstirile din RSSM, prin care au fost impuse unele restricții așezămintelor monahale:

1. A reduce pentru mănăstiri suprafețele de teren aflate în folosință, în folosul lor fiind lăsate câte 0,10 ha pentru fiecare monah care locuiește în mănăstire.

2. A obliga sovietele executive raionale Otaci, Florești, Bender, Călărași, Cotovski, Rezina, Orhei, Nisporeni și Strășeni ca până la 1 martie 1959 să reducă din suprafețele de terenuri aflate în folosința mănăstirilor în conformitate cu punctul 1. Terenurile aflate în folosința mănăstirilor Jabca și Hârbovăț să fie transmise colhozurilor aflate în imediata apropiere. Ale mănăstirii Chițcani – sovhozului Copanca, iar suprafețele modificate ale mănăstirilor Țăgănești, Pripiceni, Răciula, Tabăra, Suruceni, Hirova și Vărzărești să fie incluse în fondul funciar de stat și să fie transmise în folosință temporară colhozurilor apropiate.

3. Să li să interzică mănăstirilor să folosească în gospodăriile lor munca persoanelor năimite, sub orice formă.

4. Să fie stabilit ca din 1 septembrie 1959 mănăstirile, care au pe teritoriul lor edificii naționalizate (cu excepția bisericilor), să le folosească în baza contractelor de arendă încheiate cu comitetele executive raionale ale sovietelor de deputați ai oamenilor muncii.

5. A obliga Ministerul Gospodăriei Comunale al RSSM să elaboreze un contract-tip pentru arendarea clădirilor de către mănăstiri și să fie date indicații autorităților locale cu privire la cuantumul plății de arendă și la modul de colectare a acesteia [3, p.139].

Această decizie a fost urmată la scurt timp de hotărârea secretă din 5 iunie 1959 a Sovietului de Miniștri al RSSM cu privire la desființarea mănăstirilor de pe teritoriul RSSM. Hotărârea avea următorul cuprins:

„Conform ordinului Consiliului de Miniștri al URSS de la 13 și 17 aprilie 1959, am examinat propunerea Consiliului pentru problemele Bisericii Ortodoxe Ruse pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS și a Consiliului pentru probleme religioase de pe lângă Consiliul de Miniștri al RSS Moldovenești privind închiderea mănăstirilor și schiturilor. Consiliul de Miniștri al RSS Moldovenești hotărăște:

1. Împuterniciții Consiliului pentru problemele Bisericii Ortodoxe Ruse și ai Consiliului pentru problemele religioase de pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS pentru RSSM, tov. Oleinic și Colesnic, să închidă treptat, pe parcursul anilor 1959-1960, nouă mănăstiri de pe teritoriul republicii și să mute personalul acestor mănăstiri în altele, conform anexei.

2. Comitetele executive ale consiliilor raionale de deputați ai oamenilor muncii să angajeze în colhozuri și sovhozuri, în alte întreprinderi călugării care-și vor exprima dorința de a munci. Să exercite influență în vederea repartizării bolnavilor și a persoanelor inapte de muncă, cu consimțământul acestora, în azilurile pentru bătrâni și invalizi, totodată urmând să fie transportată și averea lor în mănăstirile active.

3. Casele de locuit, bisericile și alte încăperi mănăstirești, pământul mănăstirilor închise să fie folosite de către instituțiile social-culturale. Se interzice confiscarea averii și inventarului mănăstiresc, îngăduind acestora să strângă roada din grădinile și ogoarele semănate în 1959.

4. Bisericile mănăstirilor desființate urmează să fie închise odată cu mănăstirile” [3, p.142].

Procesul de închidere a mănăstirilor basarabene a fost unul complex și pregătit cu minuțiozitate de către autoritățile de partid, securitate și cele locale. Dacă închiderea unor mănăstiri a declanșat revolte din partea localnicilor (ca în cazul mănăstirii Răciula), în alte cazuri autoritățile au acționat mult mai perspicace. În acest sens este curioasă modalitatea de închidere a mănăstirii Hârbovăț, care a avut loc în anul 1961, după un proces de pregătire minuțios, prin măsuri de evacuare și transferare a trăitorilor în cadrul acestui așezământ, numirea unor persoane docile sau care s-au compromis anterior, racolate de serviciile de securitate din rândul clerului monahal și celui de mir, din fruntea eparhiei Chișinăului și a Întregii Moldovei și din rândul capilor mănăstirilor.

O schimbare majoră în dezvoltarea monahismului din Moldova, în speță din regiunea de est a Moldovei istorice, se produce după 1989. Odată cu acest an se revine la reînființarea vechilor așezăminte monahale, unele mănăstiri, precum Noul Neamț, Hârbovăț, devin centre de instruire a viitorilor slujitori ai bisericii, a preoților și cântăreților. De asemenea, mănăstiri cum sunt Hâncu, Căpriana, Curchi etc. devin adevărate centre de pelerinaj ale credincioșilor.

În cele din urmă, evoluția monahismului din Moldova din cele mai vechi timpuri s-a bucurat de susținerea puterii politice care, la rândul său, beneficia de suportul ideologic din partea așezămintelor monahale. De asemenea, trebuie să remarcăm că instituțiile monastice, în special în decursul secolului XX, s-au confruntat cu diverse prigoniri din partea autorităților statului, care au fost atât de radicale, încât au dus la dispariția pentru o perioadă de câteva decenii a vechilor ctitorii domnești și boierești. Cu toate acestea, după dispariția imperiului sovietic, în Republica Moldova se desfășoară procesul de reînființare a mănăstirilor și de fondare de noi așezăminte, care demonstrează încă odată strânsa legătură pe care o au locuitorii Moldovei cu creștinismul.

Bibliografie:

1. CANTEMIR, D. *Descrierea Moldovei*. Chișinău: – București, Litera Internațional, 2001.
2. Arhiva Națională a Republicii Moldova. Fond 733, inventar 1, dosar 411.
3. TIHONOV, L. *Politica statului sovietic față de cultele din RSS Moldovenească (1944-1965)*. Chișinău: Prut Internațional, 2004. 211 p.
4. ПАССАТ, В. *Православие в Молдавии: власть, церковь, верующие*. Том 1 (1940-1953). Москва: Росспэн, 2009; Том 2 (1954-1960), 2010. 460 p.
5. СОЛОНЦЕВ, Т. Наставление о том, как должны вести себя в Бессарабских монастырях настоятели русские (особенно прибывшие сюда из России). În: Л. С. М. Ректор Кишиневской Духовной Семинарии, Архимандрит Тихон Солонцев и его записки о Бессарабских монастырях (1849-1859). În: *Труды Бессарабского церковного историко-археологического общества*, 2-й выпуск, Кишинев, Епархиальная типография 1909 г. с.430-439. Extras din: Отгиск из №№54-44 Кишиневские Епархиальные Ведомости за 1909 год.

Prezentat la 12.06.2013